

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)'nun Görevleri

Fatih Karaca

19. Alman –Türk Gazeteciler semineri için buradayız. Sayın Tavşanoğlu'da ifade ettiler, belki Almanya'dan gelen misafirlerimiz çok iyi bilmiyorlar; Türkiye'de çok eleştirilen, sürekli kızılan bir kurumun başkanı olarak buradayım. Bize kızanlar aslında televizyon seyircileri, vatandaşlarımız değil; medyanın içerisinde, aldığımız kararlar dolayısıyla bir kısım medyanın içerisinde biraz olumsuz etkilenenler başta olmak üzere, özellikle televizyon programlarını üretenler, yapanlar, reklam verenler, reklam ajansları ve bu ticari- benim tanımımla- saadet üçgeninin içerisinde olanlar bize daha çok kızıyorlar.

Tabi, Radyo Televizyon Üst Kurulunu, Türkiye'den gelen gazetecilerimiz çok iyi biliyorlar ama Almanya'dan gelen meslektaşlarımıza izin verirsiniz biraz ifade etmek istiyorum.

Türkiye'de radyo-televizyonların kuruluşu hakkındaki kanun 1994 yılında yürürlüğe girdi. Halbuki Türkiye'de özel televizyon yayıncılığı 1990'lı yıllarda başladı. 1994 yılına kadar kanun yoktu. Bir anayasa değişikliğiyle TRT dışında da özel yayıncılığa imkan tanınmıştı. Ama anayasa değişikliğine kadar, hiçbir yasanın olmadığı üç yıllık bir geçiş dönemi de vardır. Aslında o dönemde Türkiye'de özel yayıncılık, özellikle hepimiz için basın özgürlüğü, insanların görüşlerini serbestçe ifade etmesi noktasında inanılmaz mutluluk veren bir güzel gelişme olarak başladı. Ben de o dönemde Türk Ticaret Kanununa göre kurulmuş ilk Türk özel televizyonun kurucuları arasındaydım ve medyanın içerisindeydim. Dolayısıyla masanın iki tarafını da bilen medyadan gelen bir kişi olarak bugün bütün meseleleri çok daha ayrıntılı biçimde görebiliyorum, değerlendirebiliyorum.

1994 yılında da, bu kanun yürürlüğe girdikten sonra, üst kurulumuz faaliyetlerine başladı. O dönemde ben üst kurulda değildim. Ben 1995 yılında Radyo Televizyon Üst Kuruluna seçildim. Orada üç kez başkan vekilliği yaptım. İki dönemdir başkan olarak görev yapıyorum. Onun dışındaki dönemlerde de Radyo Televizyon Üst Kurulunda üye olarak görev yaptım.

Tabi Radyo Televizyon Üst Kurulu aslında Almanya'daki sistemden biraz farklı belki ama, paralellikleri de var. Diğer kamu kuruluşları üyeleri gibi atamayla, yani siyasi otoritenin ya da herhangi bir makamın atamasıyla görevlerine gelmiyorlar. Radyo Televizyon Üst Kurulunun dokuz üyesi var ve bu dokuz üye de parlamento tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilerek görevlerine geliyorlar. Daha sonra bu dokuz kişi başkan vekili ve başkanını kendi arasından seçiyor. Dolayısıyla Türkiye'de seçimle göreve gelen nadir kamu görevlilerinden birisiyim ben. Millet Meclisinden iki kez, iki ayrı dönemde seçilerek bu görevi yapıyorum.

Radyo- Televizyonların kuruluşu hakkındaki kanunun çok fazla detaylarına girip sizleri de boğmak istemiyorum. Tartışma bölümünde merak edenler olursa onlara

tabii ki cevap vereceğim. Ancak 1994 yılından günümüze kadar gerçekten son derece önemli aşamaları geçirdi Türk Televizyonculuğu. İlk dönemlerde, demin de ifade ettiğim gibi çok sesli, fikir özgürlüğünün, düşünce özgürlüğünün ürünleri gibi faaliyet gösteren televizyonlarımız özellikle bu son beş yıldır reyting sistemi diye tanımlayabileceğimiz, ölçme ve izleme sisteminden kaynaklanan bir yeni yapılanma dolayısıyla çok farklı program çeşitliliğine doğru ulaştı.

Alman konuğumuzun konuşmasını dikkatle izledim. Bu programları seyretmemek, kumandadan silmek ya da bu programlar geldiği zaman bir başka kanala atlamak tabii ki mümkün. Bunu hepimiz yapabiliriz. Ama acaba doğrusu bu mudur? Bugün kamuya açık, pay TV olmayan ya da sınırlı sayıda insanlara ulaşmayan, Public Channel olarak tanımladığımız kamuya açık, herkese rahatlıkla ulaşabilen bu kanallarda isteyen herkes istediği her şeyi yapabilir mi? Biz bunlara aşırı liberal bir yaklaşım içerisinde bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler diyebilir miyiz? Bu son derece önemli bir nokta.

Ben medyayı eleştirirken, aslında medya içinden gelen bir kişi olarak kendimi de eleştirdiğimi ifade ettim. Eğer medyadan gelmeseydim, sadece ömrümü kamu görevlisi olarak geçiren bir kişi olsaydım, belki bu kadar sivri, bu kadar değişik noktalara da dokunmazdım. Ama bugün gerçekten özel yayıncılarımız, özellikle Türkiye çerçevesinde. Radyo- Televizyon kuruluşları kamu yararına çalışan kuruluşlar olma ötesinde tam bir ticari organizasyon olarak görünüyorlar. Yani özel radyo ve televizyon kuruluşları onlar için bankalardan, sigorta şirketlerinden, inşaat şirketlerinden pek de farklı değil. Gelir-gider dengeleri var, reklam alıyor ve istedikleri yayınları da yapmak istiyorlar. Halbuki gerek dünyadaki bu işin yaklaşımına baktığımızda, gerek yayıncılığın ruhunu iyice analiz ettiğimizde, yayıncılığın diğer faaliyetlerden farklı olarak kamu hizmeti anlayışı içerisinde yapılması gereken bir iş olduğunu çok iyi kavramamız lazım. Öncelikle medyamızın bu noktada kendisini de eleştirmesi lazım.

Bugünkü reyting sistemi, demin de ifade ettim, reklam ajansları, reklam verenler ve televizyon kuruluşları arasında geçen – yine benim tanımımla – bir saadet üçgeni. Bundan aslında bu üç grup da hiç şikayetçi değil. Kendi kendilerine kurulan bir sistem üzerinde yürüyorlar. Ama öbür taraftan vatandaşların ve kamuoyundan bize gelen şikayetlere baktığımızda, aslında televizyon yayınlarından hiç de memnun olmayan çok önemli ve gerçekten çok büyük bir kitle olduğunu da çok rahatlıkla görebiliyoruz. Geçmişte yaşadığımız birtakım olaylar, bunu bize çok rahatlıkla gösterdi. Burada hepimiz biliyoruz ama, Almanya'dan gelen konuklarımız için özellikle ifade edeyim; yakın bir zamanda "aile eksenli yarışma programları" nın olduğu ve gerçekten Türkiye'de çok tartışılan bir süreç yaşadık. O süreçte de ben bir basın toplantısı yaparak Radyo Televizyon Üst Kurulu olarak artık bu yayınlara dur demenin zamanı geldi dedim. Arkasından da toplumsal sabrın taşıdığını ifade ettim. Benim bu çıkışıma birçok televizyon kuruluşu ve basından birçok yazar bunun basın özgürlüğüne müdahale olduğunu, Üst Kurul Başkanının böyle bir açıklama yapma hakkı olmadığını ifade ettiler. Ama aslında benim söylediğimi anlamak istememişlerdi ya da ben belki tam olarak kendimi ifade edememişim. Ben orada bu yayınlara

artık dur demenin zamanı gelmiştir derken, bunu Radyo Televizyon Üst Kurulunun yapması olarak değil, bunu yayıncıların kendi iç denetim mekanizmalarıyla, kendi kontrol sistemleriyle yapmaları gerektiğini ifade etmişim. Evet geçmişte Üst Kurul başkanlarının böyle çıkıp kamuya yönelik böyle bir platformda konuştuğu pek görülmemiştir. Ama biz atamayla gelen kişiler olmayıp, seçimle gelen kişiler olduğumuz için, kendimizi kamuoyuna karşı da sorumlu hissettiğimiz için o gün öyle bir çıkış yapmıştık.

Dolayısıyla bu noktada tabii ki eleştiriler, değerlendirmeler olacak. Böyle bir görevde olduğunuz zaman medya gibi son derece önemli bir alanda düzenleme yapıyorsanız, bu tip eleştirileri de tabii ki olgunlukla ve sabırla karşılayacaksınız. Ama biz bu noktadaki açıklamalarımızı hiçbir tereddüde kapılmadan her ortamda, her konumda oldukça açık ve net ifadelerle hep dile getirdik.

Radyo Televizyon Üst Kurulunun özellikle bu 11 yıllık sürecinde son dönemle ilgili de bazı gelişmeler hakkında size bilgi vermek istiyorum. Radyo Televizyon Üst Kurulu özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği hedefi noktasında da kendi kanununu gerek Avrupa sınır ötesi yayın sözleşmesi hükümlerine göre, gerek Avrupa Birliği'nin yayıncılık anayasası olan sınır tanımayan televizyon direktifine göre de düzeltme için önemli adımlar attı ve atmaya da devam edecek.

Öncelikle 2002 yılında yapılan bir düzenlemeyle Avrupa Birliği müktesebatı içerisinde daha önce yapılan ekran karartma ve mikrofonları susturma dönemi büyük ölçüde geride kaldı. 2002 yılında yapılan kanunumuzdaki düzenlemeyle önce uyarı, arkadan bir program durdurma cezası, arkadan da idari para cezaları uygulanmaya başlandı. Geçmiş dönemde görülen o sık sık ekran kapatmalardan vazgeçildi. Daha sonraki dönemde ise özellikle kamuoyunda çok tartışılan bir önemli gelişme oldu. Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında kullandıkları geleneksel dil ve lehçelerle ilgili de üst kurulumuz çıkan kanuna yönetmelikler yaptı ve ilk adımda ulusal radyo ve televizyon kuruluşlarına bu noktada imkan tanıdı. Şu an Türkiye'de Türkiye Radyo Televizyon Kurumumuz, yani kamu yayıncımız geleneksel dil ve lehçelerde yayınlara başladı ve kamuoyunda ilk başta biraz eleştirilse de, daha sonra TRT bu konuyu çok da iyi kavrayarak bence şu an önemli bir adım attı. Daha sonraki süreçte ulusal radyo ve televizyon kuruluşlarımızdan da bir başvuru talebi bekledik ama, şu ana kadar herhangi bir engel olmamasına rağmen ulusal radyo ve televizyon kuruluşlarımızdan bize herhangi bir başvuru gelmedi.

Ancak yerel ve bölgesel kuruluşlarımızdan bazı teklifler geldi. Biz de şu an izleyici ve dinleyici profili çalışmasını süratlendirip ikinci adımda yerel ve bölgesel yayıncı kuruluşlara da geleneksel dil ve lehçelerle ilgili yayın yapma imkanını tanıyacağız. Bunun fevkalade önemli olduğunu düşünüyoruz. Özellikle Avrupa'da bu konunun çok iyi takip edildiğini, bu konunun çeşitli ortamlarda hep sorulduğunu çok iyi biliyoruz. Türkiye'nin Avrupa Birliği hedefi noktasında da bu konunun üst kurulunun sorumluluğunda bir an önce hayata geçmesini şart gördüğümüz için de üst kurul olarak biz bu konuda düzenlemelerimizi yaptık. Bundan sonraki süreçte de bu işi kolaylaştırıcı, bu işin önünü açıcı düzenlemeleri de yapmaktan geri kalmayacağız.

Yine bu süreç içerisinde bence üst kurul olarak Avrupa'nın bazı ülkelerinde bile henüz uygulamaya geçmeyen bir çalışmayı da başlatmak üzereyiz. Bu çalışmanın adı Akıllı İşaretler dediğimiz simge sistemi. Avrupa Birliğine aday ülkeler kapsamı içerisinde Hollanda Hükümetiyle yapmış olduğumuz bir ortak projedir bu. Bu projenin ana gayesi, özellikle ulusal televizyon kuruluşlarını bir network ağıyla bağlayarak, program öncesi kuruluşların yayınlayacağı film, sinema ve dizi programları bu sisteme dahil ederek her programa bir koruyucu simgenin verilmesi ve televizyon kuruluşlarında bu simgeyi ekranlarına yerleştirilmesini sağlayan bir sistem bu. Özellikle denetim bakımından, iç kontrol bakımından da fevkalade önemli olacağına inandığımız bu projeyi en geç sonbaharda başlatmak istiyoruz.

Tabi ki bu çalışma bir noktada gönüllü çalışmadır. Ama özellikle Avrupa Birliği'nin bazı ülkelerinde de uygulanan ve çağdaş bir ülke olmanın gereği olan, özellikle çocukların ve yetişme çağındaki kişilerin uyarılmasını sağlayacak, ailelerin, anne ve babaların bu noktada daha sorumlu davranmalarını sağlamak için istenmeyen, arzu edilmeyen şiddet içerikli olan görüntüleri ihtiva eden film ve programların ekranın belli bir köşesinde farklı sembollerle uyarıcı bir boyuta getirilmesidir bu çalışma. Dolayısıyla bu çalışmayı da fevkalade önemsedığımızı ve bunu hayata geçireceğimizi ifade edeyim.

Ayrıca 1950'li yıllarda, aslında ilk Amerika'da tartışılan ve daha sonra uygulamaya konan, Avrupa'nın bazı ülkelerinde uygulanan bir medya okur-yazarlığı sistemini de devreye sokmak istiyoruz. Özellikle çocukların zararlı içeriklerden korunmaları için onlara bir iletişim becerisi kazandırmak olarak tanımlanabilecek medya okur-yazarlığı dersinin de okullarda bu dönem okutulması için Türkiye Cumhuriyeti'nin Milli Eğitim Bakanlığı ile yoğun temaslarımız devam ediyor. Üst kurul olarak bu konularda çeşitli sempozyumlar yapıyoruz.